

Giovani innamorati, schiavi e lenoni

Personaggi in scena

CALIDORUS: giovane innamorato di Fenicio

PSEUDOLUS: servo di Simone, padre di Calidoro

BALLIO: lenone

SERVUS: servo di Ballione

- PSEUDOLUS** Si ex te tacente fieri possem certior,
ere, quae miseriae te tam misere macerent,
5 duorum labori ego hominum parsissem lubens,
mei te rogandi et tis respondendi mihi;
nunc quoniam id fieri non potest, necessitas
me subigit ut te rogem. Responde mihi:
quid est quod tu exanimatus iam hos multos dies
10 gestas tabellas tecum, eas lacrumis lavis,
neque tui participem consili quemquam facis?
Eloquere, ut quod ego nescio id tecum sciam.
CALIDORUS Misere miser sum, Pseudole. **Ps.** Id te Iuppiter
prohibessit. **CAL.** Nihil hoc Iovis ad iudicium attinet:
15 sub Veneris regno vapulo, non sub Iovis.
Ps. Licet me id scire quid sit? Nam tu me antidhac
supremum habuisti comitem consiliis tuis.
CAL. Idem animus nunc est. **Ps.** Face me certum quid tibi;
iuvabo aut re aut opera aut consilio bono.
20 **CAL.** Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi
quae me miseria et cura contabefacit.
Ps. Mos tibi geretur. Sed quid hoc, quaeso? **CAL.** Quid est?
Ps. Ut opinor, quaerunt litterae hae sibi liberos:
alia aliam scandit. **CAL.** Ludis iam ludo tuo?
25 **Ps.** Has quidem pol credo nisi Sibulla legerit,
interpretari alium posse neminem.
CAL. Cur inclementer dicis lepidis litteris
lepidis tabellis lepida conscriptis manu?
Ps. An, opsecro hercle, habent quas gallinae manus?
30 Nam has quidem gallina scripsit. **CAL.** Odiosus mihi es.
Lege vel tabellas redde. **Ps.** Immo enim pellegam.
Advortito animum. **CAL.** Non adest. **Ps.** At tu cita.
CAL. Immo ego tacebo, tu istinc ex cera cita;
nam istic meus animus nunc est, non in pectore.
35 **Ps.** Tuam amicam video, Calidore. **CAL.** Ubi ea est, opsecro?
Ps. Eccam in tabellis porrectam: in cera cubat.
CAL. At te di deaque quantumst. **Ps.** Servassint quidem.
CAL. Quasi solstitialis herba paulisper fui:
repente exortus sum, repentino occidi.

- 40 Ps. Tace, dum tabellas pellego. CAL. Ergo quin legis?
Ps. “Phoenicium Calidoro amatori suo
per ceram et lignum litterasque interpretes
salutem inperit et salutem abs te expetit,
lacrumans titubanti animo, corde et pectore”.
- 45 CAL. Perii, salutem nusquam invenio, Pseudole,
quam illi remittam. Ps. Quam salutem? CAL. Argenteam.
Ps. Pro lignean salute vis argenteam
remittere illi? Vide sis quam tu rem geras.
CAL. Recita modo: ex tabellis iam faxo scies
- 50 quam subito argento mi usus invento siet.
Ps. “Leno me peregre militi Macedonio
minis viginti vendidit, voluptas mea;
et prius quam hinc abiit, quindecim miles minas
dederat; nunc unae quinque remorantur minae.
- 55 Ea causa miles hic reliquit symbolum,
expressam in cera ex anulo suam imaginem,
ut qui huc adferret eius similem symbolum,
cum eo simul me mitteret. Ei rei dies
haec praestituta est, proxuma Dionysia”.
- 60 Cras ea quidem sunt. CAL. Prope adest exitium mihi,
nisi quid mihi in te est auxili. Ps. Sine pellegam.
CAL. Sino, nam mihi videor cum ea fabularier;
lege: dulce amarumque una nunc misces mihi.
Ps. “Nunc nostri amores mores consuetudines,
- 65 [...]
compressiones artae amantum corporum,
teneris labellis molles morsiunculae,
- 67a [...]
papillarum horridularum oppressiunculae,
harunc voluptatum mi omnium atque itidem tibi
- 70 distractio discidium vastities venit,
nisi quae mihi in test aut tibist in me salus.
Haec quae ego scivi ut scires curavi omnia;
nunc ego te experiar quid ames, quid simules. Vale”.
- CAL. Est misere scriptum, Pseudole. Ps. O, miserrime.
- 75 CAL. Quin fles? Ps. Pumiceos oculos habeo: non queo
lacrumam exorare ut expuant unam modo.
CAL. Quid ita? Ps. Genus nostrum semper siccoculum fuit.
CAL. Nilne adiuvarre me audes? Ps. Quid faciam tibi?
CAL. Eheu. Ps. Eheu? Id quidem hercle ne parsis: dabo.
- 80 CAL. Miser sum, argentum nusquam invenio mutuom.
Ps. Eheu. CAL. Neque intus nummus ullus est. Ps. Eheu.
CAL. Ille abducturus est mulierem cras. Ps. Eheu.
CAL. Istocine pacto me adiuvas? Ps. Do id quod mihi est;
nam is mihi thensaurus iugis in nostra est domo.
- 85 CAL. Actum est de me hodie. Sed potes nunc mutuam

- drachumam dare unam mihi, quam cras reddam tibi?
Ps. Vix hercle, opinor, si me opponam pignori.
 Sed quid ea drachuma facere vis? **CAL.** Restim volo
 mihi emere. **Ps.** Quam ob rem? **CAL.** Qui me faciam pensilem.
- 90** Certum est mihi ante tenebras tenebras persequi.
Ps. Quis mi igitur drachumam reddet, si dedero tibi?
 An tu te ea causa vis sciens suspendere
 ut me defraudes, drachumam si dederim tibi?
CAL. Profecto nullo pacto possum vivere,
- 95** si illa a me abalienatur atque abducitur.
Ps. Quid fles, cucule? Vives. **CAL.** Quid ego ni fleam,
 quoi nec paratus nummus argenti siet
 neque libellai spes sit usquam gentium?
Ps. Ut litterarum ego harum sermonem audio,
- 100** nisi tu illi lacrumis fleveris argenteis,
 quod tu istis lacrumis te probare postulas,
 non pluris refert quam si imbrem in cribrum geras.
 Verum ego te amantem, ne pave, non deseram.
 Spero alicunde hodie me bona opera aut hac mea
- 105** tibi inventurum esse auxilium argentarium.
 Atque id futurum unde unde dicam nescio,
 nisi quia futurum est: ita supercilium salit.
CAL. Utinam quae dicis dictis facta suppetant.
Ps. Scis tu quidem hercle, mea si commovi sacra,
- 110** quo pacto et quantas soleam turbellas dare.
CAL. In te nunc omnes spes sunt aetati meae.
Ps. Satin est, si hanc hodie mulierem efficio tibi
 tua ut sit, aut si tibi do viginti minas?
CAL. Satis, si futurumst. **Ps.** Roga me viginti minas,
- 115** ut me effecturum tibi quod promisi scias.
 Roga, opsecro hercle. Gestio promittere.
CAL. Dabisne argenti mi hodie viginti minas?
Ps. Dabo. Molestus nunciam ne sis mihi.
 Atque hoc, ne dictum tibi neges, dico prius:
- 120** si neminem alium potero, tuom tangam patrem.
CAL. Di te mihi semper servent. Verum, si potest,
 pietatis causa vel etiam matrem quoque.
Ps. De istac re in oculum utrumvis conquiescito.
CAL. Oculum anne in aurem? **Ps.** At hoc pervolgatumst minus.
- 125** Nunc, ne quis dictum sibi neget, dico omnibus
 pube praesenti in contione: omni poplo,
 omnibus amicis notisque edico meis,
 in hunc diem a me ut caveant, ne credant mihi.
CAL. St, tace opsecro hercle.
- 130** **Ps.** Quid negoti est? **CAL.** Ostium
 lenonis crepuit. **Ps.** Crura mavellem modo.
CAL. Atque ipse egreditur intus, periuri caput.

- BALLIO** Exite, agite exite, ignavi, male habiti et male conciliati,
 quorum numquam quicquam quoiquam venit in mentem ut recte faciant,
 135 quibus, nisi ad hoc exemplum experior, non potest usura usurpari.
 Neque ego homines magis asinos numquam vidi, ita plagis costae callent:
 quos quom ferias, tibi plus noceas; eo enim ingenio hi sunt flagitribae,
 qui haec habent consilia, ubi data occasio, rape clepe tene
 harpaga bibe es fuge: hoc
- 140 est eorum opus, ut mavelis lupos apud ovis linquere,
 quam hos domi custodes.
 At faciem quom aspicias eorum, hau mali videntur: opera fallunt.
 Nunc adeo hanc edictionem nisi animum advortetis omnes,
 nisi somnum socordiamque ex pectore oculisque exmovetis,
 145 ita ego vestra latera loris faciam ut valide varia sint,
 ut ne peristromata quidem aequae picta sint Campanica
 neque Alexandrina beluata tonsilia tappetia.
 Atque heri iam edixeram omnibus dederamque eas provincias,
 verum ita vos estis praediti callenti ingenio improbi,
 150 officium vestrum ut vos malo cogatis commonerier;
 nempe ita animati estis vos: vincitis duritia hoc atque me.
 Hoc sis vide, ut alias res agunt. hoc agite, hoc animum advortite,
 huc adhibete auris quae ego loquor, plagigera genera hominum.
 Numquam edepol vestrum durius tergum erit quam terginum hoc meum.
 155 Quid nunc? Doletne? Em sic datur, si quis erum servos spernit.
 Adsistite omnes contra me et quae loquar advortite animum.
 Tu qui urnam habes aquamingere, face plenum ahenum sit coco.
 Te cum securi caudicali praeficio provinciae.
SERVUS At haec retunsast. **BAL.** Sine siet; itidem vos quoque estis plagis
 [omnes]:
- 160 numqui minus ea gratia tamen omnium opera utor?
 Tibi hoc praecipio ut niteant aedes. Habes quod facias: propera, abi intro.
 Tu esto lectisterniator. Tu argentum eluito, idem exstruito.
 Haec, quom ego a foro revortar, facite ut offendam parata,
 vorsa sparsa, tersa strata, lautaque unctaque omnia ut sint.
- 165 Nam mi hodie natalis dies est, decet eum omnis vos concelebrare.
 Pernam callum glandium sumen facito in aqua iaceant. Satin audis?
 Magnifice volo me viros summos accipere, ut mihi rem esse reantur.
 Intro abite atque haec cito celerate, ne mora quae sit, cocus cum veniat;
 ego eo in macellum, ut piscium quidquid ibist pretio praestinem.
- 170 I, puere, prae; ne quisquam pertundat cruminam cautiost.
 Vel opperire, est quod domi dicere paene fui oblitus.
 Auditin? Vobis, mulieres, hanc habeo edictionem.
 Vos, quae in munditiis, mollitiis deliciisque aetatulam agitis,
 viris cum summis, inclutae amicae, nunc ego scibo atque hodie experiar,
 175 quae capiti, quae ventri operam det, quae suae rei, quae somno studeat;
 quam libertam fore mihi credam et quam venalem, hodie experiar.
 Facite hodie ut mihi munera multa huc ab amatoribus conveniant.
 Nam nisi mihi penus annuos hodie † convenit, cras populo prostituam vos.

- Natalem scitis mi esse diem hunc: ubi isti sunt quibus vos oculi estis,
180 quibus vitae, quibus deliciae estis, quibus savia, mamma, mellillae?
 Maniplatim mihi munerigeruli facite ante aedis iam hic adsint.
 Cur ego vestem, aurum atque ea quibus est vobis usus, prahibeo? Aut quid mi
 domi nisi malum vestra operast hodie? Improbae vini modo cupidae estis:
 eo vos † vestros panticesque adeo madefactatis, quom ego sim hic siccus.
185 Nunc adeo hoc factust optimum, ut nomine quemque appellem suo,
 ne dictum esse actutum sibi quaepiam vostrarum mihi neget:
 advortite animum cunctae.
 Principio, Hedytium, tecum ago, quae amica es frumentariis,
 quibus cunctis montes maxumi [acervi] frumenti sunt domi:
190 fac sis sit delatum huc mihi frumentum, hunc annum quod satis,
 mi et familiae omni sit meae, atque adeo ut frumento afluum,
 ut civitas nomen mihi commutet meque ut praedicet
 lenone ex Ballione regem Iasonem.
CAL. Audin, furcifer quae loquitur? Satin magnificus tibi videtur?
195 **Ps.** Pol iste, atque etiam malificus.
195a Sed tace atque hanc rem gere.
BAL. Aeschrodora, tu quae amicos tibi habes lenonum aemulos
 lanios, qui, item ut nos iurando, iure malo male quaerunt rem, audi:
 nisi carnaria tria gravida tegoribus onere uberi hodie
 mihi erunt, cras te quasi Dircam olim, ut memorant, duo gnati Iovis
200 devinxere ad taurum, item ego te dstringam ad carnarium;
 id tibi profecto taurus fiet. **CAL.** Nimis sermone huius ira incendor.
Ps. Huncine hic hominem pati
202a colere iuventutem Atticam?
 Ubi sunt, ubi latent quibus aetas integra est, qui amant a lenone?
 Quin conveniunt? Quin una omnes peste hac populum hunc liberant?
205 Sed nimium stultus, nimis fui
205a indoctus: illine audeant
205b id facere quibus ut serviant
 suos amor cogit?
206a [Simul prohibet faciant adversum eos quod nolunt.]
CAL. Vah tace. **Ps.** Quid est?
CAL. Male morigeru's mihi, quom sermoni huius obsonas.
Ps. Taceo. **CAL.** At taceas malo multo quam tacere dicas. **BAL.** Tu autem,
210 Xystilis, fac ut animum advortas, quoius amatores olivi
dūnamin domi habent maxumam.
 Si mihi non iam huc culleis
 oleum deportatum erit,
 te ipsam culleo ego cras faciam ut deportere in pergulam;
215 ibi tibi adeo lectus dabitur, ubi tu hau somnum capias, sed ubi
 usque ad languorem... Tenes
 quo se haec tendant quae loquor.
 Ain, excetra tu? Quae tibi amicos tot habes tam probe oleo onustos,
 num quoipiam est hodie tua tuorum opera conservorum
220 nitidiusculum caput? Aut num ipse ego pulmento utor magis

unctiusculo? Sed scio, tu oleum hau magni pendis, vino
te devincis. Sine modo,
reprehendam hercle ego cuncta una opera, nisi quidem hodie tu omnia
facis effecta haec ut loquor.

- 225** Tu autem, quae pro capite argentum mihi iam iamque semper numeras,
ea pacisci modo scis, sed quod pacta es non scis solvere,
Phoenicium, tibi ego haec loquor, deliciae summatum virum:
nisi hodie mi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus adfertur,
cras Phoenicium poeniceo corio invisēs pergulam.